

ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ: ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ξεκινῶ μέ μερικές διευκρινίσεις πού ἀπαντοῦν καί σέ τυχόν ἀπορίες πού δημιουργεῖ ὁ τίτλος τῆς εἰσήγησης.

1) Ἡ πορεία ἑνός θεσμοῦ, ὅπως εἶναι καί ἡ Ἐκκλησία, δέν ἔχει ὅρια οὔτε κατανοεῖται μεμονωμένα. Ἐντάσσεται στή γενικότερη πορεία τῶν θεσμῶν καί τῆς κοινωνίας πού τούς γέννησε.

2) Μέ τό ἴδιο σκεπτικό ἡ πορεία τῆς κοινωνίας δέν εἶναι ἄσχετη πρός τήν πορεία καί τήν ποιότητα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ περιβάλλοντος. Ἡ κρίση γιά παράδειγμα τοῦ γάμου καί τῆς οἰκογένειας δέν εἶναι κρίση πού ἐντοπίζεται μόνο στήν κοινωνία, ἀλλά κρίση πού διαπιστώνεται καί στήν ἐκκλησιαστική ζωή. Ἄλλωστε μεταξύ τῶν δύο περιβαλλόντων ἰσχύει ἡ ἀρχή τῶν συγκοινωνούντων δοχείων, κάτι πού δέν διαπιστώνουν μόνο οἱ κοινωνιολόγοι, ἀλλά καί ἡ ἴδια ἡ ἐκκλησιαστική Ἱστορία: *"Εἰ γάρ τις παρατηρήσει, συνακμάσαντα εὐρήσει τά τε δημόσια κακά, καί τά τῶν Ἐκκλησιῶν δυσχερῆ. Ἦ γάρ κατά ταυτό κινήθεντα εὐρήσει, ἢ ἐπακολουθοῦντα ἀλλήλοις καί ποτέ μέν τά τῶν Ἐκκλησιῶν ἠγούμενα, εἶτα αὐθις ἐπακολουθοῦντα τά δημόσια ποτέ δέ καί τοῦμπαλιν"*¹.

3) Ἡ ἐκκλησιαστική προσέγγιση, στήν ὁποία προβαίνουμε δέν περιλαμβάνει θεολογική προσέγγιση, μολονότι τήν προϋποθέτει ἢ παραπέμπει σ' αὐτήν. Καταγράφει ὄχι τό ἰδεῶδες ἢ τό ζητούμενο, ἀλλά τήν πραγματικότητα. Γιατί δυστυχῶς ἡ θεολογία ὄχι μόνο ἀπέχει ἐνίοτε ἀπό τήν πράξη, ἀλλά καί ἐπιστρατεύεται γιά νά τή δικαιολογεῖ.

4) Ὅταν ὁμιλοῦμε γιά κρίση καί κάνουμε διαπιστώσεις, ὀφείλουμε νά εἴμαστε περισσότερο κριτικοί καί πολύ λιγότερο ἐφησυχαστικοί. Αὐτήν τήν ἀρχή ἀκολουθῶ καί ἐγώ.

1. Στή σχέση γάμου καί οἰκογένειας ἡ Ἐκκλησία τοποθετήθηκε μέ δύο τρόπους ὑποβοηθούμενη ἀπό ἀντίστοιχες θεολογικές γνῶμες. Ἄλλοτε ταύτισε γάμο καί οἰκογένεια καί ἄλλοτε τά διέκρινε. Στή πρώτη περίπτωση ἔθεσε ὡς μοναδικό σκοπό τοῦ γάμου τήν τεκνογονία. Στή δεύτερη εἶδε τό γάμο ὡς κάτι τό ξεχωριστό ἀπό τήν οἰκογένεια, ἄν δεχθοῦμε ὅτι οἰκογένεια ὑπάρχει μόνο μέ τή γέννηση τέκνων. Ἔδωσε δηλαδή στό γάμο μιᾶ σχετική αὐτονομία, μέ τό σκεπτικό ὅτι ὁ γάμος ἔχει καί ἄλλους σκοπούς ἐκτός τῆς τεκνογονίας καί μέ τό ἐνδεχόμενο ὁ γάμος νά εἶναι ἄπαιδος..

2. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει πολλούς λόγους νά ἐνδιαφέρεται τόσο γιά τό γάμο ὅσο καί τήν οἰκογένεια. Δέν εἶναι τυχαῖος ὁ παραλληλισμός Ἐκκλησίας καί οἰκογένειας καί ὁ χαρακτηρισμός τῆς δεύτερης ὡς "κατ' οἶκον Ἐκκλησίας". Ἡ ἐκκλησιαστική ζωή εἶναι μέρος καί προέκταση τῆς οἰκογενειακῆς, ἄν λάβουμε

¹ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ, Ἱστορία Ἐκκλησιαστική 5, PG 67, 565a.

υπόψη ότι στην οικογένεια "μεταδίδονται οί θρησκευτικές πεποιθήσεις..., έμπεδώνονται θρησκευτικές συμπεριφορές, καθιερώνονται θρησκευτικά σύμβολα, προσεγγίζονται και βιώνονται θρησκευτικά ήθη, κατηγοούνται και κοινωνικοποιούνται θρησκευτικά τά νέα μέλη της θρησκευτικής κοινότητας και γενικά ενεργοποιείται ή δυνατότητα σωτηρίας"². Μέ άλλα λόγια ή οικογένεια παριστάνει σμικρογραφικά την εκκλησιαστική κοινότητα. Είναι άλλωστε βάσιμη ή άποψη ότι ή ένότητα και συνοχή ή ή διάσπαση και άποξένωση της οικογενειακής ζωής παραπέμπει ταυτόχρονα και στην ένότητα ή ή διάσπαση της εκκλησιαστικής κοινότητας. Έτσι μπορούμε εκκλησιαστικά νά εξηγήσουμε τόν άγώνα της Έκκλησίας για ή διατήρηση της οικογενειακής παράδοσης, ή σταθερή της προσήλωση στή μονογαμία, την έμμογή της στή θρησκευτική όμοιογένεια τών συζύγων, την άπόρριψη νεοφανών μορφών "οικογένειας" (όμοφυλόφυλοι), την άγωνία της για ήν αύξηση τών διαζυγίων, την έντονη διάθεσή της νά ρυθμίζει τίς σχέσεις τών συζύγων και της οικογένειας (ιεράρχηση προσώπων και ρόλων, ρύθμιση της έρωτικής τους ζωής, κ.ά.).

Υπάρχει όμως και μιά περισσότερο πρακτική και λειτουργική σχέση. Άν λάβουμε υπόψη ότι σκοπός της Έκκλησίας είναι ό ευαγγελισμός της αλήθειας και ή θεραπεία του ανθρώπου και ότι για νά εκπληρώσει αυτό τό σκοπό χρειάζεται όχι μόνο πιστά μέλη, αλλά και άξιόλογα στελέχη, τότε κατανοούμε τό ενδιαφέρον για τίς προϋποθέσεις και την ποιότητα της πηγής γέννησης όλων αυτών, δηλαδή της οικογένειας. Μιά συγκροτημένη οικογένεια προϋποθέτει ήν τέλεση ενός εύλογημένου γάμου, όπου οί δύο όμολογούν πίστη στό μυστήριο και άποδοχή τών κανόνων πού μέσω του μυστηρίου θέτει τό εκκλησιαστικό σώμα. Άπό ήν πίστη και ήν εκκλησιαστικότητα τών συζύγων έξαρτάται τόσο ό τρόπος και ή άποτελεσματικότητα μετάδοσης της πίστης στην έπόμενη γενεά όσο και ή ποιότητα αυτής της πίστης, αλλά και του εκκλησιαστικού ήθους πού αυτή παράγει. Έξάλλου πολλά έξαρτώνται και άπό τόν τρόπο άνατροφής τών παιδιών. Άπό ήν άνατροφή έξαρτάται σέ μεγάλο μέρος άν τά νέα μέλη άποδεχθούν ήν πρόσκληση της Έκκλησίας για ήν στελέχωσή της.

3. Ός πρός τό βαθμό συνειδητής συμμετοχής τών οικογενειών στό εκκλησιαστικό σώμα διαπιστώνουμε δύο προβλήματα. Τό πρώτο σχετίζεται μέ ήν ποσότητα και τό άλλο μέ ήν ποιότητα συμμετοχής. Τό έρώτημα λοιπόν είναι, πόσες οικογένειες μετέχουν μέ τόν ένα ή τόν άλλο τρόπο στην εκκλησιαστική ζωή και πόσες άπό αυτές μετέχουν συνειδητά και ενεργά. Στατιστικά στοιχεία για τόν τόπο μας δέν υπάρχουν. Όστόσο είναι προφανές ότι ή συμμετοχή και στίς δύο περιπτώσεις είναι περιορισμένη. Οί αίτίες ποικίλουν. Για ήν εύθύνη του κοσμικού περιβάλλοντος μίλησαν οί προηγούμενοι. Η άπαίτηση και ό άγώνας τών θεσμών στή σύγχρονη έκκοσμηκευμένη πραγματικότητα για χειραφέτηση άπό τό θρησκευτικό παρελθόν συμπαρασύρει και τό θεσμό της οικογένειας. Η αύξημένη κατά πολύ προσέλευση για τέλεση θρησκευτικού γάμου και ό πολύ μειωμένος αριθμός τέλεσης πολιτικού γάμου δέν άναιρεί ήν παραπάνω διαπίστωση. Γιατί τό έρώτημα δέν είναι πόσοι τελούν θρησκευτικό γάμο, αλλά γιατί και πώς προσέρχονται σ' αυτόν. Είναι γνωστός ό ρόλος του διεμπορικού συστήματος, αλλά και ή ματαιοδοξία τών νεοελλήνων πού δέν ίκανοποιείται στό δημαρχείο. Τό έρώτημα πού άφορά στην εκκλησιαστική διοίκηση είναι τί κάνει ώστε οί έλληνες χριστιανοί νά μή τελούν άπλως θρησκευτικό, αλλά εκκλησιαστικό γάμο. Γιατί μόνο άπό έναν εκκλησιαστικό γάμο μπορεί νά προκύψει μιά

² ΑΠ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, Έτερόδοξοι και Όρθόδοξοι, Άθήνα 2004, σ. 135.

οικογένεια πού θά λειτουργεί ως μιά "κατ' οἶκον ἐκκλησία". Γίνονται κάποια πιλοτικά βήματα γιά προετοιμασία ὅσων πρόκειται νά τελέσουν θρησκευτικό γάμο³, ἀλλά δέν ἀρκοῦν. Ὑπάρχει σοβαρό ἔλλειμμα ὀρθόδοξης κατήχησης καί ποιμαντικής προσέγγισης τῶν νέων ἀνθρώπων. Ἡ ἀνάθεσή της στόν Καίσαρα δέν ἀπαλλάσσει τήν Ἐκκλησία ἀπό τίς δικές της εὐθύνες. Ἡ Ἐκκλησία ἀρκεῖται στό νά τούς περιμένει στό Ναό, ἐνῶ δέν ἔχει συνηθίσει νά τρέχει ἀπό πίσω τους. Αὐτή ἡ τακτική ἀναγκάζει πολλούς νά τήν ἀντιμετωπίζουν μόνο ως ἓνα κατάστημα πού ἀναμένει τούς πελάτες μέ σκοπό νά τούς ἐκμεταλλευτεῖ. Ἔτσι ἡ συμμετοχή τῆς σύγχρονης οικογένειας στήν ἐκκλησιαστική ζωή εἶναι εἴτε ἀποσπασματική (βάπτισμα, γάμος, κηδεία, Πάσχα, Χριστούγεννα, Δεκαπενταύγουστος) εἴτε ἐπιφανειακή μέ τήν ἐπιστράτευση τῆς λεγόμενης λαϊκῆς πίστεως. Δέν ἀναφέρουμε στά Κατηχητικά σχολεῖα, ὄχι μόνο γιατί ἡ προσέλευση εἶναι πολύ μικρή, ὄχι μόνο γιατί τό ἔργο τους σαμποτάρεται ἀπό τούς ἴδιους τούς ὑπεύθυνους, ἀλλά καί γιατί ὑπάρχει ἡ αἴσθηση ὅτι λειτουργοῦν ως πάρεργα. Δέν ἀμφισβητῶ τή διάθεση τῆς κεντρικῆς ἐκκλησιαστικῆς διοίκησης, ἀλλά τήν πραγματική διάθεση καί τήν ἰκανότητα τῶν περιφερειακῶν στελεχῶν νά κατηχήσουν σοβαρά τό λαό. Τά ἴδια θά μπορούσαμε νά ποῦμε καί γιά τό κήρυγμα πού δέν ἀποσκοπεῖ σέ μιά συνεπή καί ὀλοκληρωμένη κατήχηση καί ἐνημέρωση τῶν χριστιανῶν γιά τήν πίστη τους, ἀλλά χρησιμοποιεῖται ως μέσο ἐνασχόλησης καί ἐπίδειξης τῶν ἐκάστοτε ἱεροκηρῶν. Ἔτσι ἡ ἐκκλησιαστική ζωή παραμένει καί γιά τόν τόπο μας ὁ μέγιστος ἄγνωστος.

Ἀλλά καί ὅταν προσέρχεται ἓνα ζευγάρι νά τελέσει τό θρησκευτικό γάμο, ὁ τρόπος τέλεσής του ἀλλά καί ὅσα προηγούνται καί σχετίζονται μέ τίς πεζές προϋποθέσεις τέλεσης, ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ ἐκκλησία συνειδητά ἐπιλέγει νά ἐμφανίζεται ως ἓνας ἐκκοσμιευμένος θεσμός.

α) Καταρχήν δέν ἐξετάζει τίς διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων, ἄν δηλαδή ἡ ἐπιλογή νά προσέλθουν στήν Ἐκκλησία εἶναι συνειδητή. Ἀρκετές φορές οἱ νεόνυμφοι εἶναι τελείως ἄγνωστοι στόν ἱερέα.

β) Δέν διαχωρίζει τή θέση της καί δέν διαμαρτύρεται γιά τήν προσπάθεια ἐξωεκκλησιαστικῶν φορέων καί προσώπων νά ἐργαλειοποιήσουν τό μυστήριο χάρις οικονομικῶν καί ἄλλων συμφερόντων. Ἄντ' αὐτοῦ συμμετέχουν καί οἱ ἴδιοι οἱ λειτουργοί σ' αὐτή τή διαδικασία.

γ) Ἀποδέχεται ἀδιαμαρτύρητα καί συνεργεῖ σέ κάθε κίνηση ἐπίδειξης καί ματαιοδοξίας.

4. Θά μπορούσα νά κάνω λόγο γιά κρίση τῆς οικογένειας πού ὀφείλεται στόν τρόπο ἀντιμετώπισης εἴτε ἀπό ἐκκλησιαστικούς κανονισμούς εἴτε ἀπό μεμονωμένα στελέχη της. Ἐδῶ διαπιστώνουμε τά ἑξῆς προβλήματα:

α) Ὑπάρχουν περιπτώσεις διαζυγίων πού προκλήθηκαν ἀπό τήν παρέμβαση τοῦ πνευματικοῦ τοῦ ἑνός ἢ τῶν πνευματικῶν καί τῶν δύο στό ὄνομα μιᾶς ἀνοικονόμητης ὑπακοῆς καί μέ χαρακτηριστικά τῆς μοναχικῆς ἀσθενείας τοῦ "γεροντισμοῦ". Δραστηριοποιοῦνται αὐτόκλητα ἄγαμοι κληρικοί πού θυσιάζουν ὅλο τους τό χρόνο στό νά καθοδηγοῦν ἔγγαμους καί νά ἀπαιτοῦν μοναχικοῦ τύπου ὑπακοή τή στιγμή πού ἴδιοι εἶναι καί ἀμάνδρωτοι καί ἀνυπότακτοι. Ἔτσι γέροντας τοῦ ἢ τῆς συζύγου δέν εἶναι ὁ ἢ ἡ σύζυγος, ἀλλά ἄλλος ἢ ἄλλοι μέ πιθανό ἐνδεχόμενο τίς παλινδρομήσεις τῶν συζύγων μεταξύ αὐτοῦ πού δέν ἐπέλεξαν, δηλαδή τῆς μοναχικῆς ζωῆς, καί αὐτοῦ πού ζοῦν.

β) Ὑπάρχουν πνευματικοί πού ἐνεργοῦν ως ρυθμιστές τῆς συζυγικῆς ζωῆς ως ἐξουσίαν ἔχοντες καί ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐκκλησίας. Πρόκειται γιά περιπτώσεις πού συγκεκριμένοι ἱερωμένοι βαπτίζουν τό θέλημά τους ἢ τήν

³ Βλ. τήν προσπάθεια τῆς Ι. Μ. ΦΘΙΩΤΙΑΔΟΣ μέ τήν ἴδρυση τοῦ Κέντρου Προετοιμασίας Γάμου.

άτομική τους γνώμη σέ απόφαση και θέση τής Ἐκκλησίας. Αὐτός ὁ ἰδιότυπος θρησκευτικός ὑποκειμενισμός εἶναι πολύ πῖο επικίνδυνος ἀπό ὅποιονδήποτε ἄλλο ὑποκειμενισμό τής κοσμικῆς πραγματικότητας, ἐπειδή μέσω αὐτοῦ ἰκανοποιοῦνται ὄχι οἱ ἀνάγκες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, ἀλλά τὰ πάθη τῶν ὑποκειμένων. Αὐτός ὁ ὑποκειμενισμός ζημιώνει ἀφενός τό σῶμα τής Ἐκκλησίας γιατί δείχνει ὅτι δέν ἔχει τίποτε τό σταθερό, ἀφοῦ ἐπιτρέπει τούς αὐτοσχεδιασμούς και ἐραιστεχνισμούς. Ἀφετέρου προκαλεῖ ἰδιότυπα πνευματικά ἀδικήματα πού προκύπτουν ἀπό τίς συνέπειες τῶν διαφοροτικῶν γνωμῶν.

γ) Ὁ ρόλος μερικῶν πνευματικῶν συχνά ἀπό διακονικός μεταβάλλεται σέ ἐξουσιαστικό. Ὅχι μόνο ἀρνοῦνται νά φέρουν αὐτοί τὰ βάρη τῶν κοπιῶντων και πεφορτισμένων, ἀλλά και φορτώνουν σ' αὐτούς βάρη δυσβάστακτα. Χρησιμοποιοῦν κανόνες και θρησκευτικές ἀπαγορεύσεις ὄχι γιά νά παιδαγωγήσουν τούς συζύγους, ἀλλά νά τούς ἐπιτιμήσουν και νά τούς ἐλέγξουν. Κανόνες και ἀπαγορεύσεις δέν προβάλλονται πλέον ὡς μέθοδοι, ἀλλά ὡς αὐτοσκοποί.

δ) Στήν πνευματική καθοδήγηση τῶν συζύγων συχνά διαπιστώνεται ἡ προσπάθεια μερικῶν νά εἰσέρχονται μέ τήν ἄδεια τοῦ ἑνός ἢ χωρίς τήν ἄδεια τῶν συζύγων κατά τρόπο ἀνεύθυνο και ἄκομπο στά ἄβαστα τής ἐρωτικῆς τους ζωῆς και σέ ἄλλα πεδία πού σχετίζονται μέ τήν οἰκογενειακή τους ζωή, ὅπως ἡ τεκνογονία. Μερικοί προσχωροῦν και στή διατύπωση συγκεκριμένων συνταγῶν.

ε) Προβλήματα και ἀπορίες προκαλεῖ ἡ ἐκκλησιαστική πρακτική πού ἀπό τή μιὰ πλευρά θεωρεῖ τήν οἰκογένεια ὡς "κατ' οἶκον Ἐκκλησία" και ἀπό τήν ἄλλη θεωρεῖ τή λεχώ περίπου ὡς μίασμα, γι' αὐτό και ἀπαγορεύει τόν ἐκκλησιασμό και τή συμμετοχή τής μητέρας στή Θεία Κοινωνία γιά σαράντα ἡμέρες. Τί εἶναι αὐτό πού τήν καθιστᾷ ἀκάθαρτη και ἀνάξια νά κοινωνήσει. Μήπως ἐπειδή εἶναι ἔγγαμη και δέχτηκε νά γίνει μητέρα ἢ μήπως ἐπειδή χαρίζει στήν Ἐκκλησία ἕνα νέο μέλος;

στ) Εἶναι ἐπίσης ἀπορίας ἄξιο πῶς, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία ἐνδιαφέρεται γιά τήν οἰκογένεια, πολύ λίγο φαίνεται νά τήν καθοδηγεῖ και ἀκόμη πῖο λίγο τή στηρίζει στό ἔργο της. Οἱ μεμονωμένες ἢ ἀποσπασμικές κινήσεις και πρωτοβουλίες δέν ἀναιροῦν τήν παραπάνω εἰκόνα. Ἀρκεῖται συνήθως στίς ἀπό ἄμβωνος βαρύγδουπες κριτικές τῶν συζύγων και στίς πιεστικές προτροπές νά ἐπιτελοῦν τὰ θρησκευτικά τους καθήκοντα και νά φέρουν τὰ παιδιά τους στήν Ἐκκλησία. Σχηματίζεται ἡ ἐντύπωση ὅτι τό ἐνδιαφέρον γιά τήν οἰκογένεια ἐξαντλεῖται στή χρησιμοποίησή της ὡς ἐργαλεῖο στήριξης και αὔξης τοῦ θρησκευτικοῦ συστήματος και ὄχι ὡς ἕνας ζωντανός ὀργανισμός πού χρειάζεται φροντίδα και στήριξη. Ὅταν ἀποφασίσει ἡ Ἐκκλησία νά παρέμβει θετικά και δημιουργικά στήν οἰκογενειακή ζωή, ἔχει νά ἐπιτελέσει μεγάλο και σπουδαῖο ἔργο. Νά ἐνημερώσει και νά ἐξηγήσει π.χ. τήν οὐσία και τό ἦθος τής συζυγίας, τῶν συζυγικῶν ἐρωτικῶν σχέσεων, τής οἰκογενειακῆς συμπεριφορᾶς, τής γονικῆς ἐξουσίας, τής σχέσης και στάσης της πρὸς τό εὐρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, τής ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν⁴. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ χαρακτήρας τής παρέμβασης δέν μπορεῖ νά εἶναι ἰδιοτελής, ἐμπαθής, ἐλεγχτικός και ἀποσπασματικός, οὔτε βέβαια και ἐξουσιαστικός.

Ὅλα αὐτά δηλώνουν καταρχήν τήν κρίση τής ἴδιας τής ἐκκλησιαστικῆς ποιμαντικῆς διακονίας και λειτουργοῦν στή συνέχεια ὡς προβληματικοί οἰκογενειακοί παράγοντες.

⁴ Ἐνδεικτικές εἶναι οἱ Μερικές πρακτικές ὁδηγίες πού καταγράφονται στό ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, "Καλοστεριωμένοι", ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 2002 (4), σ. 29.

5. Υπάρχει όμως και κρίση της οικογένειας που οφείλεται στη σχέση της προς το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Βασικό μοτίβο προσέγγισης αυτής της κρίσης είναι η διαπίστωση ότι η δομή, οι αρχές και το ήθος μιας οικογένειας ακολουθούν την τύχη της κοινωνικής πραγματικότητας. Από μια εκκλησιαστική όπτική μπορούμε να περιγράψουμε την κρίση ως εξής:

1) Η επιλογή των συζύγων δεν γίνεται με βάση πνευματικές και ιδιαίτερα θρησκευτικές αξίες, αλλά με κοσμικά κριτήρια. Δηλαδή με βάση την κοινωνική και οικονομική θέση. Σέ έρευνα που δημοσιεύεται διαπιστώνεται ότι ακόμη και μεταξύ αυτών που εκκλησιάζονται μόνο το 40% επιλέγει σύζυγο με θρησκευτικά κριτήρια. Αυτό έχει ως συνέπεια την απώλεια του μυστηριακού χαρακτήρα του γάμου και την αποϊεροποίηση της συζυγίας.

2) Από τη σύγχρονη οικογένεια απουσιάζει η γονική αυθεντία:σπή θετική της λειτουργία. Πολλοί συνδέουν την απουσία της με την κρίση της αυθεντίας του Θεού, της Θρησκείας, της πολιτικής εξουσίας, γενικά των δυνάμεων του αγαθού. Η έλλειψη μιας ύγιους γονεϊκής αυθεντίας παραπέμπει στην έλλειψη συνοχής και στην σύγχυση των διαφορετικών οικογενειακών λειτουργιών και χαρισμάτων.

3) Ανάλογα ισχύουν και με τους ρυθμιστές της οικογενειακής ζωής. Αυτή δεν ρυθμίζεται από παραδομένες αξίες, αλλά από έξωγενείς παράγοντες, που σχετίζονται με τον εργασιακό ολοκληρωτισμό, τον καταναλωτισμό, τον διαφημιστικό καταϊγισμό, κ.ά. Με αυτά τα δεδομένα η οικογενειακή ζωή υποτάσσεται σε αναγκαιότητες και χάνει την απαραίτητη αυτονομία της. Επιπλέον ανατράπηκε η διαλεκτική μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου χαρακτήρα της οικογένειας, αφού έχασε τον ιδιωτικό της χαρακτήρα, και μετατράπηκε σε μία δημόσια υπόθεση, με την έννοια της δυνατότητας όλων να παρεμβαίνουν σ' αυτή. Άλλοι καθορίζουν τις τύχες της (κράτος, Μ.Μ.Ε.) και όχι η ίδια. Η οικογένεια έπαψε πλέον να αποτελεί τό σημείο συνάντησης και συμφιλίωσης ατόμου και κοινωνίας⁵.

4) Η ανάγκη για ανταπόκριση στις παραπάνω προκλήσεις αναγκάζει την οικογένεια να δημιουργεί τεχνητές ανάγκες που για να τις καλύψει επιστρατεύει όλα τα μέλη της. Ιδιαίτερα επιφορτίζει τη γυναίκα και με άλλους έξωοικογενειακούς ρόλους που την αναγκάζουν να σχετικοποιεί ή να αρνείται τους παραδομένους ρόλους της συζύγου και μητέρας. Ταυτόχρονα αναπτύσσονται ανταγωνιστικές σχέσεις και συμπεριφορές μεταξύ των μελών της οικογένειας, ενώ εμφωλεύουν φθαρτικά πάθη, όπως η καχυποψία, η ανασφάλεια. Ακριβώς εδώ κορυφώνεται η κρίση της οικογένειας. Η σύγχρονη οικογένεια έχασε τό συζυγικό της χαρακτήρα και μετατράπηκε σε πεδίο ανάδειξης και ανταγωνισμού των ατομικότητων στό όνομα της αυτοδιάθεσης. Μετατράπηκε επίσης σε ένα μηχανικό εργαστήριο αποκατάστασης των παιδιών (παιδοκεντρική οικογένεια)⁶ ή παρασκευής ανθρώπων για τις ανάγκες της οικονομίας.

5) Η δραστική παρέμβαση της νομοθεσίας στην οικογενειακή ζωή, τό πνεύμα του ατομικισμού και του ευδαιμονισμού, η ένταση μεταξύ της ανάγκης για καταξίωση της προσωπικότητας των ατόμων και της ανάγκης για ανάδειξη του οικογενειακού θεσμού, η καλλιεργούμενη ανευθυνότητα και ευθυνοφοβία, η έλλειψη κοινωνικής συνοχής, και πολλοί άλλοι παράγοντες ευνουούν τις ελεύθερες συμβιώσεις και την εξάπλωση των μονογονεϊκών οικογενειών. Με αυτά τα δεδομένα δεν μεταβάλλονται απλώς οι οικογενειακές αξίες, αλλά

⁵ Βλ. περισσότερα Κ. LÜSCHER-FR: BÖCKLE, "Familie", CHRISTLICHER GLAUBE IN MODERNER GESELLSCHAFT 7/ 1981, σ. 102,112 εξ.

⁶ Βλ. και Χ. Δ. ΚΑΤΑΚΗ, Οί τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας, Αθήνα 1984 (2), σ. 62 εξ.

τίθενται έρωτήματα για τό νόημα και τήν ποιότητα τής ζωής τών ιδίων και τών απογόνων τους. Τό πρόβλημα όξύνεται μέ τήν υίοθέτηση σύγχρονων μεθόδων τεκνοποίησης πού είτε άκυρώνουν και άχρηστεύουν τήν άγαπητική σχέση τών συζύγων είτε τήν ύποκαθιστούν. Αναφερόμαστε στην έπέλαση τής Γενετικής στα παραδείγματα τής τεχνητής γονιμοποίησης και τής κλωνοποίησης.

Μιά γενική εικόνα τής κρίσης σκιαγραφείται από μερικά έξωτερικά και μερικά έσωτερικά χαρακτηριστικά: Έξωτερικά: Μείωση του άριθμού τών γάμων και αύξηση τών ελεύθερων συμβιώσεων, αύξηση τών μονογονεϊκών οικογενειών, αύξηση τών διαζυγίων, ελάττωση του άριθμού τών γεννήσεων έντός του γάμου και αύξησή τους έκτός του γάμου. Έσωτερικά: αύξηση του άτομικισμού και μείωση τής αίσθησης του έμεις, άπώλεια τής γονεϊκής αύθεντίας.

Σ' αυτή τήν κρίση ή Έκκλησία άπαντά και μέ τή θεολογία του γάμου και τής οικογενειακής ζωής και μέ πρακτικά μέτρα, όπως ή ίδρυση και δραστηριοποίηση τής Συνοδικής Έποτροπής μας, του Κέντρου στήριξης οικογένειας τής Αρχιεπισκοπής Αθηνών κ. ά.

Και τώρα μία αναφορά στην διεκκλησιαστική άντιμετώπιση γάμου και οικογένειας:

α. Ο γάμος σέ όλες τές Έκκλησίες θεωρείται ως μία ιερή ύπόθεση. Καμία Έκκλησία δέν άρνεϊται όσα περιγράφει ό Άπ. Παύλος για τόν παραλληλισμό άνδρα και γυναίκας προς τήν Έκκλησία και τό Χριστό.

β. Θα μπορούσαμε νά ισχυριστούμε ότι ό τρόπος πού άναδεικνύεται, θεολογείται, εκκλησιολογείται και άξιολογείται ή ύποχρεωτική άγαμία του κλήρου στην Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία έχει επιπτώσεις στή γενικότερη άντιμετώπιση του έγγαμου βίου⁷. Παρόμοιες άνεπίσημες έξάρσεις και άπολυτοποιήσεις του άγαμου βίου έντοπίζονται και στό δικό μας χώρο, πού μεταφράζονται σέ πρακτικού χαρακτήρα μανιχαϊκές θεωρήσεις του έγγαμου βίου και άτυπη ύποβάθμιση του έγγαμου κλήρου. Πρός τήν κατεύθυνση αυτή έρμηνεύουν μερικοί τή διάθεση κάποιων άγάμων νά έκδικούνται τή δική τους άνελεύθερη έπιλογή τής άγαμίας μέ τό νά προσπαθούν είτε νά επιβάλλονται στους έγγαμους μέ τή βοήθεια τών εκκλησιαστικών πρωτοκόλων είτε νά τους φορτώνουν δυσβάστακτα βάρη. Υπάρχει βεβαίως και ή μέθοδος του άποκλεισμού.

γ. Σέ όλες τές Έκκλησίες μέ μία μόνο έξαίρεση προβάλλεται ή μονογαμία. Παντού όμως ύπάρχει ό προβληματισμός τών έξωσυζυγικών σχέσεων. Τά πνευματικά μέτρα πού λαμβάνονται (άπαγορεύσεις και έπιτίμια σέ Όρθοδοξη και Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία) είναι άναποτελεσματικά για πολλούς και διάφορους λόγους. Πολλοί δέν έχουν καμία σχέση προς τήν εκκλησιαστική κοινότητα και έπομένως δέν τους άφορύν. Άλλοι μέν είναι μέλη της, αλλά δέν άποδέχονται τές σχετικές άπαγορεύσεις. Πολύ λίγοι είναι αυτοί πού άνταποκρίνονται σήμερα στίς εκκλησιαστικές άπαιτήσεις. Τό ίδιο άναποτελεσματικός είναι και ό άγώνας κατά τής κρατικής νομοθεσίας πού άποποινικοποιεί τή μοιχεία.

δ. Σέ όλες τές Έκκλησίες δεσπόζει ό πατριαρχικός τύπος τής οικογένειας. Κεφαλή τής οικογένειας θεωρείται ό πατέρας πού θεμελιώνει τήν αύθεντία του στό Θεό Πατέρα. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στό Λουθηρανισμό, όπου ή σχέση έξουσίας και ύποταγής στην οικογένεια θεμελιώνεται δογματικά. Ο πατέρας

⁷ Βλ. και SOE N.H., Christliche Ethik, München 1957, σ. 287 έξ.

ὡς ἀρχηγός τῆς οἰκογένειας ἐνδύεται θρησκευτικό κύρος, βασική προϋπόθεση ὑποταγῆς τῶν ὑπολοίπων μελῶν τῆς οἰκογένειας⁸.

ε. Σέ ὅλες τίς Ἐκκλησίες τίθεται τό πρόβλημα τοῦ οἰκογενειακοῦ προγραμματισμοῦ καί τῆς ἀντισύλληψης. Περισσότερο αὐστηρή ἐμφανίζεται ἡ Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία⁹. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἐκ παραδόσεως πολύ πιό ἀνοικτή στήν οἰκονομία τῶν πραγμάτων. Διαπιστώνεται πάντως ὅτι συνήθως οἱ Ἐκκλησίες ἔρχονται καί ἀναγκάζονται ἐκ τῶν ὑστέρων νά ἀντιμετωπίσουν τετελεσμένα.

στ. Τίς Ἐκκλησίες ἀπασχολοῦν καί ἐν μέρει ταλαιπωροῦν οἱ μικτοί γάμοι¹⁰. Ἡ καθεμίᾳ θέτει ὡς βασική προϋπόθεση τέλεσης τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου τήν ἐκκλησιαστική ὁμοιογένεια τῶν συζύγων.

στ. Ὅλες οἱ Ἐκκλησίες ἀναφέρονται στήν κρίση τοῦ γάμου καί τῆς οἰκογένειας καί τήν ἀποδίδουν στούς μηχανισμούς τῆς ἐκκοσμικευμένης κοινωνίας καί κυρίως στό κοσμικό φρόνημα τῶν χριστιανῶν. Ἴδια εἶναι σχεδόν καί ἡ προσπάθεια ρύθμισης τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς. Συνειδητοποιοῦν ὅμως ὅλες ὅτι τό βασικό ἐμπόδιο ἐντοπίζεται στήν ἄρνηση τῶν ἀνθρώπων νά ὑπακούουν σέ θεσμούς πού περιορίζουν τήν ἐλευθερία σκέψης καί δράσης καί ἰδιαίτερα στήν οἰκογένεια πού θεωρεῖται ὡς ἕνας κατεξοχὴν χῶρος αὐτοδιάθεσης. Διαπιστώνεται πάντως ὅτι ὅπου ὑπάρχει στενή σχέση καθοδήγησης τῶν οἰκογενειῶν ἀπό κλειστές θρησκευτικές ομάδες ἢ ἀπό αὐστηροῦς πνευματικούς, ἐκεῖ ὁ ἔλεγχος εἶναι σχεδόν ἀπόλυτος.

ζ. Σέ ὅλες τίς Ἐκκλησίες ἀναπτύσσεται ὁ προβληματισμός γιά τήν τύχη τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκογένειας μέ τήν αὔξηση τῶν διαζυγίων, μέ τήν ἐμφάνιση καί νομιμοποίηση τῶν νέων μορφῶν οἰκογένειας καί ἰδιαίτερα μέ τήν παρέμβαση τῆς Γενετικῆς. Ὡστόσο δέν ἀρνοῦνται τήν ἀνάγκη γιά τήν ποιμαντική ἀντιμετώπιση ὄλων τῶν προβλημάτων πού κάθε φορά ἀναφύονται. Βασικό μέσο παρέμβασης ἀποτελεῖ ἡ ἐκκλησιαστική διαπαιδαγώγηση τῶν πιστῶν.

Καί κλείνω μέ μιᾶ σύντομη καί ἐπιγραμματική ἀναφορά στίς δυνατότητες μιᾶς θετικῆς καί σωτήριας παρέμβασης τῆς Ἐκκλησίας στήν οἰκογενειακή ζωή, γνωρίζοντας ὅτι μέ αὐτό τό θέμα θά ἀσχοληθεῖ ἰδιαίτερα ἡ Γ' Συνεδρία. Ἡ Ἐκκλησία λοιπόν εἶναι σέ θέση νά θεολογήσει τό πραγματικό νόημα τοῦ γάμου καί τῆς οἰκογένειας, νά ἀποκαταστήσει τή σχέση τῶν συζύγων καί τῆς οἰκογένειας πρός τό ἐκκλησιαστικό περιβάλλον, νά ἐπαναφέρει τό συζυγικό της χαρακτήρα, νά ἐπαναπροσδιορίσει τίς σχέσεις ἐμπιστοσύνης, διακονίας, ἀλληλοὑποταγῆς καί ἀγάπης μεταξύ τῶν μελῶν της καί ταυτόχρονα νά ἐπαναρρυθμίσει μέ προσοχή καί πολλή διάκριση τήν ἱεραρχική τάξη σ' αὐτή¹¹, νά ἀποενοχοποιήσει μέ πολλή ἀγάπη πτυχές τῆς συζυγικῆς ζωῆς, νά ἐπανανοηματούσει τήν οἰκογενειακή ἀγωγή τῶν νέων μελῶν, νά τή στήσει σωστά ἀπέναντι στίς κρατικές, οἰκονομικές, κομματικές καί γενικότερα κοινωνικές ἐπιδιώξεις ἐργαλειοποίησής της. Γενικά νά ἀποκαταστήσει τόν ἐκκλησιαστικό της χαρακτήρα. Ἡ σύγχρονη οἰκογένεια βάλλεται πανταχόθεν καί ἀναζητᾶ καταφύγιο. Ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ νά τῆς τό προσφέρει.

⁸ Βλ. περισσότερο H. MARCUSE, Ideen zu einer Kritischen Theorie der Gesellschaft, Frankfurt a.M. 1978 (6), σ. 76 ἐξ. K. LÜSCHER-FR: BÖCKLE, "Familie", CHRISTLICHER GLAUBE IN MODERNER GESELLSCHAFT 7/ 1981, σ. 118 ἐξ.

⁹ N.H.SOE, Christliche Ethik, München 1957, σ. 297.

¹⁰ Βλ. σχετικά J. LELL, Mischehen? Die Ehe im evangelisch-katholischen Spannungsfeld, München-Hamburg 1967. Βλ. καί ΑΠ. Β. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, Ἐτεροδόξοι καί Ὁρθόδοξοι, σ. 142 ἐξ. ὅπου καί σχετική βιβλιογραφία.

¹¹ Γιά τήν ἱεραρχία τῶν σχέσεων βλ. π.χ. FR. DE SINGLY, Κοινωνιολογία τῆς σύγχρονης οἰκογένειας, μτφρ. Α. Παλλαδίου, Ἀθήνα 1996, σ. 111 ἐξ.

